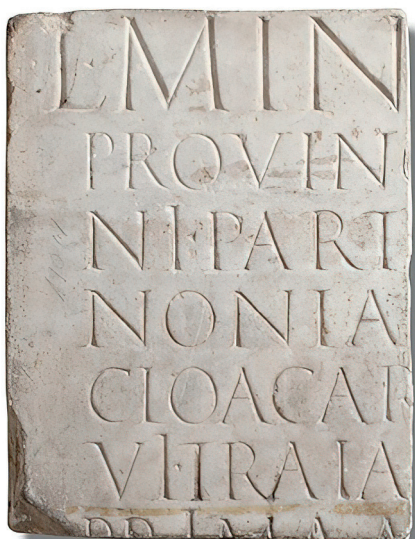


ARQUEOLOGIA

La làpida romana de Mollet, després d'un segle i mig desapareguda

Míriam Pelayo*



Tipologia: Fragment de placa romana reutilitzada com a làpida en època medieval

Cronologia de la inscripció romana: 125 dC

Cronologia de la inscripció medieval: 1188

Material: marbre de Carrara (Itàlia)

Dimensions: 39,8 x 32,3 x 4,6 cm

Pes: 16,4 kg

Localització actual: Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC)

Número d'inventari: 19011

231

Resum: L'anomenada làpida romana de Mollet és el fragment superior esquerre de la gran inscripció monumental amb què el senador Luci Minici Natal i el seu fill, Luci Minici Natal Quadroni, van obsequiar la ciutat de Bàrcino (Barcelona), dei-

xant així constància de la seva donació d'uns banys públics i de les corresponents conduccions d'aigua en uns terrenys de la seva propietat. Posteriorment, l'Església va dividir la gran inscripció per fer-ne servir els fragments com a ares i taules d'altar.

*Aficionada a l'arqueologia, miriampelayo82.mp@gmail.com

Article rebut el 2 de setembre de 2024; acceptat el 30 d'octubre de 2024.

La particularitat del fragment de Mollet és que el revers va ser reutilitzat com a làpida sepulcral medieval per al levita Raimundo de Mesonrocha, mort el 1188, incloent-hi així una excepcional doble inscripció amb més de 1.000 anys de diferència.

Paraules clau: Associació d'Excursions Catalana, Bàrcino (Barcelona), Centre Excursionista de Catalunya (CEC), làpida romana, làpida medieval, Luci Minici Natal, Mollet del Vallès, Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC).

The Mollet Roman tombstone, after a century and a half missing

Abstract: The Mollet Roman tombstone is the upper-left fragment of a large mo-

nument inscription that Senator Lucius Minicius Natalus and his son, Lucius Minicius Natalus Quadronius, gave the city of Barcino (Barcelona) as a gift, recording their donation of public baths and the corresponding plumbing on land owned by them. In later years, the Church divided the large inscription to use the fragments as altars.

The fragment in Mollet is unique in that the reverse was reused as a medieval tombstone for the Levite Raimundo de Mesonrocha, who died in 1188, resulting in an exceptional double inscription more than 1,000 years apart.

Keywords: Associació d'Excursions Catalana, Barcino (Barcelona), Centre Excursionista de Catalunya (CEC), Roman tombstone, medieval tombstone, Lucius Minicius Natalus, Mollet del Vallès, Archeology Museum of Catalonia (MAC).

Introducció

El 1879 desapareix de Mollet, a causa d'una donació, una peça arqueològica excepcional. Es tracta d'una làpida de marbre amb inscripcions en llatí, que estava situada a la façana de l'antiga església gòtica de Sant Vicenç, concretament a la drete del portal d'entrada.¹ Aquesta donació causarà una certa polèmica inicial (Plantada, 1884), però el pas del temps n'esborrarà el record. A partir del segle xx, no tenim constància de cap escrit que la recordi i la transmissió oral també es perd. L'historiador Xavier Pérez, a propòsit d'una recerca sobre els orígens de l'excursionisme, redescobreix

documentalment l'existència de la làpida i com se'n va anar de Mollet (Pérez, 1995; Pérez, 1996). La documentació conservada al Centre Excursionista de Catalunya (Arabia, 1879; Fita, 1879a; Fita, 1879b; Fita, 1881) no deixa dubte de la importància de la peça i de com va anar a parar a Barcelona, a la seu de l'entitat excursionista. Després, altres autors (Baldó, 2006; Arimon, 2018; Armangué, 2021; Armangué, 2022) també en seguiran el fil històric, però la peça continuarà en parador desconegut. Gairebé un segle i mig després que marxés de Mollet, sabem on és. De fet, portava anys exposada en un lloc ben visible

¹ L'antiga església gòtica era molt més petita. S'hi accedia per l'actual carrer de l'Església i estava situada exactament on avui trobem la rectoria. La cara visible de la làpida, a peu de carrer, era la que contenia la inscripció sepulcral medieval. La inscripció romana estava oculta.

però calia que algú —en aquest cas, l'autora d'aquest article— la relacionés amb la desaparició de 1879.



Figura 1. Porta de l'antiga església gòtica. La fotografia correspon a la dècada de 1930, quan ja feia molts anys que la làpida era a Barcelona. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès (AHMMV).

Excursió a Mollet i donació

El 6 de gener de 1879 té lloc el que podem considerar la primera activitat excursionista a Mollet. Una delegació de l'Associació d'Excursions Catalana² fa una sortida a Mollet i Caldes de Montbui. A Mollet els acompanya Mn. Vicenç M. Triadó, que els farà de guia. La làpida de la façana de l'església des-

perta un cert interès en la delegació barcelonina.

Segons Plantada (1884), és Mn. Triadó qui, pocs dies després, ordena despenjar la làpida de la façana per facilitar-ne l'estudi. La traslladen a la rectoria i quan en treuen el morter que en recobria el darrere, hi descobreixen unes lletres molt grosses també en llatí.³ En posar-ho en coneixement dels excursionistes, aquests consideren que la troballa és important i organitzen una nova visita a Mollet, que tindrà lloc el 19 de gener. Aquest dia, Mn. Triadó els compensa amb diferents objectes que passen a enriquir el nou museu de l'Associació: la làpida de la façana de l'església, un finestral de can Borrell, el cos d'una estàtua de pedra de sant Vicenç, a què més tard es va adjuntar el cap, dues bales rases de la guerra de la Independència i dues monedes romanes de coure. La donació despertarà certa polèmica a Mollet i Vicenç Plantada⁴ sortirà en defensa de la bones intencions de Mn. Triadó:

Permeteu-me que doni la més coral⁵ enhorabona a Mossèn Vicenç [Triadó], als iniciadors i demés socs de les associacions d'excursions, que gràcies a ells han salvat (així com salven moltes preciositats) aquella làpida, atès que qui té l'honor de subscriure recorda que quan era noi també més de quatre vegades havia picat amb una pedra

² El 1880, l'Associació d'Excursions Catalana es fusiona amb l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques per formar el Centre Excursionista de Catalunya.

³ Es tracta de la inscripció romana.

⁴ Vicenç Plantada Fonolleda (Mollet del Vallès, 1839-1913), veterinari, mestre, estudiós, erudit i cronista.

⁵ En nom propi i del poble de Mollet.

sobre les lletres de la inscripció cristiana (Plantada, 1884, p. 97).

Estudi de la peça

234

Després de la incorporació d'aquest element patrimonial al fons d'art del l'Associació d'Excursions Catalana, aquesta entitat va disposar de l'inestimable col·laboració del prestigiós arqueòleg, epigrafista, historiador i filòleg Fidel Fita Colomer (Arenys de Mar, 1835 – Madrid, 1918), que va analitzar totes dues inscripcions i els seus protagonistes. Tant a la carta que va dirigir a l'entitat el 2 de febrer de 1879 com a l'article publicat després (Fita, 1881), hi incorpora un extens relat dels cursus honorum dels venerables ciutadans de Bàrcino, Luci Minici Natal⁶ i el seu fill Luci Minici Natal Quadroni,⁷ a més a més de la interpretació de la inscripció sepulcral cristiana del levita Raimundo de Mesonrocha, mort el 30 d'abril de 1188.

Ja aleshores, Fita va relacionar la làpida de Mollet amb el fragment de Barcelona, que en aquell moment custodiava la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. La institució acadèmica havia rebut l'encàrrec per part del governador civil de recollir i de vetllar per la conservació del patrimoni artístic després dels aldarulls i posterior crema de convents del 1835 a la ciutat. Fruit de la bona feina de l'Acadèmia, es va aplegar una notable col·lecció que va esdevenir el fons del Museu Provincial d'Antiguitats de Barcelona, que és el fonament dels actuals

museus d'arqueologia i història de la capital catalana.

Fita també va esmentar el fragment de Mataró en el seu estudi. Malauradament, tot apunta que aquest va ser espoliat per part de les tropes franceses durant la guerra de la Independència.

La inscripció d'època romana està realitzada amb lletra capital

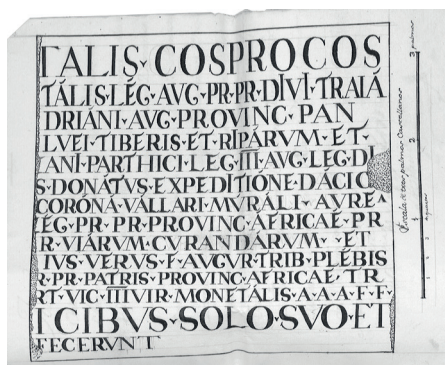


Figura 2. Transcripció del fragment de Barcelona. Font: Pontero, A. de Simón (1752).

quadrada (*scriptura monumental*). El text és ple d'abreviacions i les paraules estan separades per un punt amb forma d'estrella de tres puntes, la qual cosa podria indicar que es va treballar amb un cisell triangular.

El croquis realitzat per Fita va ser incorporat a l'extens *Corpus Inscriptionum Latinarum*, concretament, al volum que l'epigrafista, arqueòleg i historiador alemany Emil Hübner (Düsseldorf, 1834 – Berlín, 1901) va dedicar a la catalogació de les inscripcions de la Hispània romana. La gran inscripció monumen-

⁶ Lucius Minicius Natalis (segles I-II).

⁷ Lucius Minicius Natalis Quadronius Verus (Bàrcino, 96-154 dC).

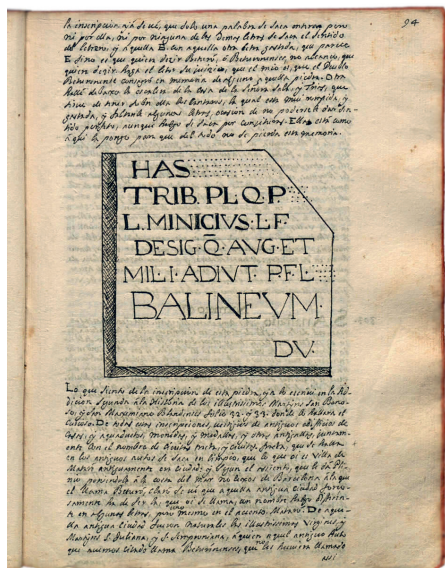


Figura 3. Transcripció del fragment de Mataró. Font: Roig, J.G. (1624 i 1691a).

tal dels bany dels Luci Minici es va referenciar com a CIL II 6145 = 4509, diferenciant el fragment de Mollet, conjuntament amb el fragment de Barcelona, com a CIL II 6145, del fragment de Mataró, com a CIL II 4509.

A la figura 4 hi podem observar, amb lletra majúscula, el text dels fragments documentats, i com, amb lletra minúscula, completa les transcripcions estimades.

Emplaçament originari, dispersió i retorn a Barcelona

Tradicionalment, s'han situat les termes de Luci Minici a la plaça de Sant Miquel de Barcelona, en una ubicació molt propera a l'antic fòrum de Bàrcino. Val a dir que, avui dia, només es tenen docu-

Fragment del Museu de Sant Joan.

L-MINICIVS. - fil.	gal.	na	TALIS. COS. PROC
PROVINE. africae.	sedalis.	augus	TALIS. LEG. AVG. PR. PR. DIVI. TRAIÁ
NI-PARTICI. et. imp. traiani.	ha		DRIANI. AVG. PROVINC. PAN
NONIAE. inferioris. curator.	al		LVERI. TIBERIS. ET. RIPÁRV. ET
CLOACÁRUM. urbis. leg. divi.	tra		IÁNI. PARTHICI. LEG. III. AVG. LEG. DI
VI-TRAIÁNI. partitici. leg.	hi		S-DONÁTVS. EXPEDITIONE. DACICA
PRIMA ac. secunda. ab. eodem			CORONÁV. VALLARI. MYRALI. AVRE ^A
HASLIS. puris. III. vexillis. III.	I		EG. PR. PR. PROVINC. AFRICA. PR
TRIB. PL. Q. PROT.	iiii		R. VIÁRV. C. VYRANARV. ET
L-MINICIVS. L. F. natalis.	quadro		NIVS. VÉRV. F. AVGVR. TRIB. PLÉBIS
DESIG. Q. AV. ET. eodem. tempore. leg. p			R. PR. PATRIS. PROVINC. AFRICA. TR
MIL. LEG. I. ADIVT. P. F. LEG. II. d. p. f. leg			
XIII. MA.			RT. VIC. III. VIR. MONETALIS. A. A. F. F.
BALINEVM. CHM.	post		ICIBVS. ' SOLO. ' SVO. ' ET
DVCLVS.			PÉCERVNT

Fragment de Mollet.

Fragment de Mataró.

Figura 4. Transcripció de Fidel Fita. En majúscules, el text dels fragments documentats i, en minúscules, la interpretació de les parts desaparegudes. Font: Fita (1879b).

mentats a Barcelona dos conjunts termals públics d'època romana: el de la Porta de Mar i el de la plaça de Sant Miquel.

Desconeixem quan i per quin motiu la placa romana es fragmenta i es reparteix per diferents parròquies per ser utilitzada com a ares i taules d'altar.

Com hem vist, el fragment de Mollet retorna a Barcelona el 1879 i passa a formar part del fons museístic de l'Associació d'Excursions Catalana. A hores d'ara, desconeixem la cronologia del periple que segueix fins que s'incorpora al Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC).

Emplaçament actual

Actualment, la làpida romana de Mollet es troba exposada al Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC),⁸ al costat del fragment de Barcelona. Sorprenentment, però, només en resta la inscripció romana i el gruix del fragment de

⁸ Cal dir que el MAC no disposa d'informació de quan ni en quines condicions va arribar la làpida de Mollet.

Mollet és la meitat del de Barcelona. No sabem quan ni per quin motiu la làpida de Mollet va ser seccionada ni on va anar a parar la meitat amb la inscripció sepulcral medieval que no està catalogada, ni forma part del Patrimoni de la Generalitat de Catalunya ni és a cap museu registrat. En la mateixa situació es troben els altres objectes patrimonials molletans que l'Associació d'Excursions Catalana es va endur. La seva última localització coneguda és al fons d'art del Centre Excursionista de Catalunya, que no n'ha facilitat dades i ha declinat les sol·licituds de col·laboració per intentar esbrinar l'emplaçament actual dels objectes desapareguts.

Hipòtesi interpretativa

Tots els estudis coincideixen en una mateixa hipòtesi interpretativa. El text de la gran inscripció monumental de les termes romanes descriu les carreres polítiques i militars dels senadors romans Luci Minici Natal i el seu fill Luci Minici Natal Quadroni, on es deixa constància de la seva donació d'uns banys públics amb les corresponents conduccions d'aigua en uns terrenys de la seva propietat. El text també cita els emperadors a qui van servir, fet que ha permès datar, en el 125 dC, la inauguració de les termes.

Pel que fa a la inscripció sepulcral cristiana, no en disposem de cap imatge ni il·lustració. Ara per ara, tot esperant que algun dia es



Figura 5. Fragments de Mollet (esquerra) i Barcelona (dreta) exposats al Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC). Font: Dolors González.

localitzi aquest fragment, només disposem de la transcripció que en va fer Fidel Fita:

Transiit á mundo, quem vivens spreuit amando
Christum, Raimundo de Mesonrocha levites.
Qui convertenti veniam Deus et qui fatenti
Novit largiri nimiam, dimittat et illi
Que quondam fragilis timuit. Qui cernitis omnes
Oretis sanctos precatur quod sibi prosint.
Amen.
Obiit secundo Kalendas. Maddi anno Domini
MCLXXXVIII
Era millesima C(entesima) bis septimo nona.

Bibliografia

- Arabia, R. (1879). Excursió col·lectiva á Caldas de Montbuy y Mollet lo dia 6 de janer de 1879. *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana*, 3 (1879, 20 gener), 30-33. Barcelona.
- Aragón, A. (2015). Una relació olímpica de dos mil·lennis: Minicius i Barcelona. *Fundació Barcelona Olímpica*.
- Arimon, G. (2018). 75 anys d'història del Club Muntanyenc Mollet. Club Muntanyenc Mollet.
- Armangué, J. (2021). Llegendes i excursions de Vicenç Plantada. Delegat a Mollet de l'Associació d'Excursions Catalana (1880-1890). *Notes*, 36, 9-34. Mollet del Vallès.
- Armangué, J. (2022). Arqueologia llegendària a Mollet del Vallès. Vicenç Plantada i Francesc Maspons, dos excursionistes folkloristes (1882-1883). Dins *Mollet, cronistes, papers i lletres. Fonts documentals, recerca, publicacions i producció literària* (pp. 39-52). Centre d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 14.
- Baldó, T. (2006). L'excursionisme a Mollet (1878-1966). *Notes*, 21, 125-143.
- Balil, A. (1964). Las termas de L. Minicio Natalis y las termas de la Iglesia de San Miguel. *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad*, 1, 69-73.
- Casanovas, J. (2009). El Museu de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Dades per a una història. Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.
- Elías de Molins, A. (1888). *Catálogo del Museu Provincial de Antigüedades de Barcelona. Comisión Provincial de Monumentos Históricos y Artísticos*.
- Fita, F. (1876). Lápidas romanas recién halladas en Barcelona. *Revista Histórica*, 3 (1876, 3 maig), 129-138. Barcelona.
- Fita, F. (1879a). Interpretació de la làpida del segle XII trobada á Mollet en la expedició del dia 6 de janer de 1879. *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana*, 7 (1879, 31 maig), 105-106. Barcelona.
- Fita, F. (1879b). Mollet del Vallès: làpida romana. Carta del soci honorari P. Fidel Fita sobre la làpida descoberta en la excursió dels dies 6 y 19 de janer á Mollet. *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana*, 4 (1879, 28 febrer), 44-47. Barcelona.
- Fita, F. (1881). Duas lápides romanes novament descobertes (Mollet i Terrassa). *Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana*, 1, 5-12. Barcelona.
- Aquesta en seria la traducció:
- Passà d'aquest món, el qual va apreciar per amor / de Jesucrist, Ramon de Mas d'en Roca levita. / Déu, qui al qui es converteix, y confessa, perdó / sap donar en gran, li condoni totes las penes / que en el temps passat va témer per causa de / la fragilitat humana. Vosaltres, qui mireu, / os prega ell que demaneu á tots els Sants / que intercedint per ell. Morí el dia / 30 d'abril de l'any del Senyor de 1188, / era 1226.

- Hübner, E. W.E. (1869). *Corpus Inscriptionum Latinarum, Inscriptiones Hispaniae Latinae*.
- Hübner, E. W.E. (1892). *Corpus Inscriptionum Latinarum, Inscriptiones Hispaniae Latinae, Supplementum*.
- Mariner, S. (1973). *Inscripciones romanas de Barcelona (lapidarias y musives)*. Delegación de Servicios de Cultura del Ayuntamiento de Barcelona.
- Miró, C. i Orengo, H.A. (2010) El cicle de l'aigua a Barcino. Una reflexió a l'entorn de les dades arqueològiques. *Quarhis*, 6, 69-73.
- Pallarés, F. (1969). Las excavaciones de la plaza de San Miguel y la topografía romana de Barcino. *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad*, 13, 5-42.
- Pellicer, J.M. (1887). *Estudios histórico-arqueológicos sobre Iluro. Antigua ciudad de la España Tarraconense, región Layetana*. Establecimiento Tipográfico de Feliciano Horta.
- Pérez, F. (1995). Els orígens de l'excursio-nisme a Mollet del Vallès (1879-1912). *Notes*, 9, 75-87. Mollet del Vallès.
- Pérez, F. (1996). Una excursió a Mollet l'any 1879. *Notes*, 10, 57-71.
- Plantada, V. (1884). Principi d'una falsa tradició. *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana*, 6, 96-97.
- Pontero, A. de Simón (1752). *Cuadernillo con dibujo y explicación de las esculturas e inscripciones romanas que se conservan en la Catedral de Barcelona*. Manuscrit.
- Roig, J.G. (1624 i 1691a). *Catálogo paralipomeno de los Santos indígenas, y aduenas del Principado de Cataluña y sus condados*. Manuscrit.
- Roig, J.G. (1624-1691b). *Noticias de Cataluña*. Manuscrit.
- Tamayo, A. (2012). *Historia de la escritura latina e hispánica*. Trea.
- Vives, J. (1942). *Inscripciones cristianas de la España romana y visigoda*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas.

Agraïments

L'autora agraeix al Museu d'Arqueologia de Catalunya i a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona la predisposició i la informació facilitada per a la realització de la recerca que a manera de

síntesi es presenta en aquest article. El patrimoni són les petjades que el pas del temps deixa en un territori. Si no el protegim, correm el risc de perdre l'ànima dels pobles.